

at publicațiile populare distribuite gratuit și alte produse media locale gratuite. Presa de stat are obligația de a folosi materiale puse la dispoziție de agenția de presă controlată de guvern. Această obligație nu este impusă mass-mediei private, dar acesteia din urmă i se propun materiale produse de stat în mod gratuit, în timp ce achiziția de știri de la agenții internaționale independente sau preluarea știrilor din presa străină atrag cheltuieli însemnate. Nu este de mirare faptul că recur la a folosi materiale gratuite. Auto-cenzura, un comportament familiar din era comunistă, devine răspândită.

Există ziare, canale de televiziune și posturi radio independente și critice față de guvern. Aceasta este un aspect foarte important; reprezintă o parte din descrierea imparțială a situației maghiare prezente. Cu toate acestea, în calea funcționării lor apar multe obstacole, spre exemplu în timpul distribuției de frecvențe de radiodifuzare, când se acordă licențele de emisie. Principala lor sursă de venit o reprezintă publicitatea. Nu doar agențiile guvernului, ci și companiile private care doresc să păstreze relații cordiale cu stăpânii politici se abțin de la a colabora în scopuri publicitare cu canalele și posturile independente. Discriminarea manifestată pe piața de publicitate este agravată de o taxă pe publicitate adăugată impozitului existent pe profit. Decretele relevante au fost formulate în așa fel încât 81% din taxa pe publicitate avea să fie plătită de un singur emițător, RTL, deși cota sa pe piața de publicitate este de doar 15%. Acesta este modul în care o companie a fost sancționată pentru independența sa îndârjită și critica regulată îndreptată către politicienii Fidesz.

Indiferent cât de mult încearcă autoritățile să subjuge organizațiile care formează opinia publică, revoluția IT le-a îngreunat sarcina. Stalin a avut posibilitatea să își împrejmuiească imperiul cu bariere aproape impenetrabile, dar astăzi acest lucru este imposibil: calculatoarele, tabletele și telefoanele mobile conectează individul cu întreaga lume prin internet, sute de mii de persoane își pot exprima opiniile și se pot organiza pe rețelele de socializare. Guvernul Fidesz ar dori să identifice o modalitate de a preveni fenomenul. Nu cu mult timp în urmă, a propus introducerea unei taxe pe traficul de internet. Fiecare gigabit de date ar

fi fost taxat cu 150 de forinți (aproximativ 55 de cenți USD). În decursul câtorva zile, au fost organizate demonstrații în masă; imaginile cu protestatarii au circulat în presa internațională. Viktor Orbán a bătut în retragere – pe jumătate: la momentul elaborării acestor rânduri nu este clar dacă planul a fost abandonat complet sau doar amânat. Indiferent de ce se va întâmpla, imaginea a zeci de mii de manifestanți ridicându-și telefoanele mobile spre cer a devenit un simbol. Lumina micilor ecrane ar fi putut ilumina chiar și cloud-ul internetului – astăzi niciun regim nu este capabil să ridice bariere de netrecut pentru libertatea de exprimare.

4.

Lată un alt sofism intelectual frecvent: anumite instituții maghiare recent întemeiate sunt similare sau chiar identice cu instituțiile paralele ale unei democrații vestice tradiționale – la prima vedere. Multe schimbări au fost introduse în sistemul judiciar. Ce este în neregulă? La urma urmelor, chiar și după aceste modificări recente, în multe feluri încă se aseamănă sistemelor altor țări europene. Comerțul cu tutun avea la bază mici buticuri aflate în concurență. Acum, doar guvernul are dreptul de a elibera autorizații pentru vânzarea de tutun. Ce este în neregulă? La urma urmelor, în Suedia, un monopol al statului având puteri similare, sau chiar mai mari, acoperă comerțul cu băuturi alcoolice.

Ne confruntăm cu un mozaic, multe părți ale acestuia fiind produse de origine maghiară, în timp ce altele au fost importate din democrațiile din afară. Cu toate acestea, dacă ne uităm la mozaic în întregime, se dezvăluie conturul Ungariei lui Viktor Orbán. Este chiar indicat să ne îndepărtăm de imaginea statică a unui mozaic pentru a reprezenta relația dintre „parte” și „întreg”. Nu trebuie să interpretăm o stare fixă, ci un proces dinamic. Ceea ce trebuie să recunoaștem este direcția urmată de fiecare mică piesă componentă a mașinării de la începuturile din 2010. De atunci, la fiecare nouă schimbare, noi, observatorii, trebuie să identificăm direcția în care schimbarea ne-a purtat. În SUA, mandatul membrilor Curții Supreme expiră la finalul vieții acestora. Acolo, această reglementare a apărut în cadrul unei ordini democratice stabile, cu numeroase mijloace de control în funcțiune. În Ungaria, pe de altă parte,

acum, pentru prima dată, majoritatea membrilor Curții Constituționale au fost aleși de actualul prim-ministru – și în decursul câtorva ani, toți, fără excepție, vor fi nominalizați de către Viktor Orbán. Dacă mandatul lor este prelungit acum, această mișcare, alături de alte mișcări similare, va împinge statutul legal al țării către relații de putere ireversibile. Mii (da, numărul nu reprezintă o exagerare) de schimbări distincte, toate convergând spre aceeași direcție, creează un nou sistem. De înțeles este faptul că un corresponsent al unui ziar străin la Budapesta ar putea scrie despre o singură măsură atroce fără a pune evenimentul în contextul sistemului lui Orbán. O organizație internațională sau un guvern străin ar putea protesta în mod justificat, împotriva unei măsuri specifice asumate de guvernul maghiar și, în încercarea de a-și exercita influența, să solicite modificarea sau retragerea măsurii. Acest articol are ca scop sprijinirea celor care formează opinia publică în afara Ungariei și a celor care plănuiesc și implementează măsuri în lume care afectează Ungaria, în vederea dobândirii unei înțelegeri mai bune a faptului că în joc se află mai mult decât un eveniment momentan: acesta este acum un sistem puternic contrafăcut, ale cărui proprietăți esențiale nu pot fi modificate prin schimbări parțiale.

O altă eroare o reprezintă evaluarea incorectă a legitimității guvernului Orbán. „Deși nu îmi place ceea ce se întâmplă în Ungaria, pare să fie ceea ce ungurii își doresc”. Această opinie este întărită de propaganda oficială, ocupată să anunțe că regimul a câștigat o majoritate de două treimi pentru două cicluri parlamentare succesive; niciun alt guvern din Europa nu se bucură de un sprijin la fel de puternic. Totuși, să privim mai atent datele.

Alegeri parlamentare	Votanți Fidesz		Deputați Fidesz
	Ca proporție în populația cu drept de vot	Ca proporție în numărul total al votanților efectivi	Ca proporție în numărul total al deputaților
2010	33,7%	52,7%	67,9%
2014	26,6%	43,6%	66,8%

În cadrul ultimelor alegeri, numai fiecare a patra persoană cu drept de vot și-a exprimat dorința ca Viktor Orbán și partidul său să guverneze țara. Ceilalți fie au votat pentru altă facțiune, fie și-au exprimat neîncrederea și dezamăgirea politică

Ungaria

prin abțineri. Stând deoparte, mulți oameni au dorit să indice faptul că găsesc regimul respingător, dar nu au crezut că votul lor va aduce o schimbare. Legitimitatea politică nu este o variabilă binară: niciun guvern nu este fie legitim, fie nelegitim – dar măsurat pe scara continuă a legitimității, sprijinul față de guvernul maghiar este scăzut. Înșiși sistemul electoral introdus după schimbarea de regim a oferit oportunitatea unei diferențe considerabile între sprijinul politic real și proporția printre reprezentanți². Acest decalaj s-a lărgit întrucât, de la alegerile din 2010, legile electorale au fost modificate de șapte ori; în timp ce Fidesz a pierdut mai mult de jumătate de milion de voturi și proporția voturilor a scăzut de la o treime la un sfert, regimul s-a folosit de trucuri legale pentru a menține o proporție a deputaților mai ridicată decât minimul critic indispensabil pentru a aproba legi care necesită o majoritate de două treimi³.

Mai există o capcană intelectuală conectată de interpretările greșite pe care le-am menționat: cei care au căzut în ea pot interpreta starea de fapt din Ungaria astfel: „Este adevărat că regimul Fidesz a abolit multe realizări democratice. Cu toate acestea, prezenta formă de guvernare trebuie considerată o democrație”. În acest punct începe dezbateră privind ce putem numi „democrație”. Nu există un consens între filozofii academici politici și oamenii științelor politice. Terminologia folosită de cei implicați activ în politică se împletește cu elemente de retorică politică. Dacă termenul „democrație” este o onoare, statutul de democrație este atribuit sau nu forme de guvernare maghiare de către jurnaliști, analiști politici, politicieni sau diplomați în funcție de opinia favorabilă sau nefavorabilă pe care o au privind prezentul sistem ungar. Confuzia terminologică continuă să existe chiar și atunci când „democrația” primește atribute definitorii. Expresia „democrație neliberală” a fost introdusă inițial în sfera științelor politice cu conotații peiorative, în timp ce Viktor Orbán folosește cu mândrie și siguranță de sine termenul „stat neliberal” pentru a descrie propriul sistem.

Să ne îndreptăm privirea spre un set de forme istorice de guvernământ, din trecut și prezent, care au caracterizat istoria recentă. Într-un grup găsim democrațiile. Membrele Uniunii Europene înainte de expansiune, Statele Unite, Canada, Australia, Noua Zeelandă, Elveția și Israelul aparțin cu siguranță acestui grup, și în ceea ce privește acest articol, întrebarea

referitoare la ce alte țări pot fi incluse poate rămâne deschisă deocamdată. Sigur este faptul că trăsăturile comune esențiale nu există doar în texte teoretice, ci pot fi resimțite. Formele de control nu sunt doar cerințe sprijinite de argumente propuse de filozofii politici – ele chiar există și funcționarea lor poate fi experimentată prin observație. Putem spune același lucru despre respectul pentru drepturile minorităților; există limite scrise și nescrise privind ceea ce majoritatea, oricât de mare ar fi, poate impune împotriva voinței minorității. Am putea lista alte trăsături comune importante.

În celălalt grup avem dictaturile. Pentru mine și pentru alte câteva sute de milioane de persoane, acesta nu este un concept abstract, teoretic: este o realitate crudă, trăită personal. Cu 30 de ani în urmă, 28 de țări aparțineau unui tip de dictatură: comunismul totalitar.

Între cele două extreme, mulțimea tuturor formelor de guvernământ include o submulțime; țările care îi aparțin nu sunt nici democrații, nici dictaturi, deși poartă trăsăturile caracteristice ambelor. În lucrările mele, m-am alăturat altor autori în a le numi *autocrații*⁴. Această clasă este compusă dintr-o multitudine variată de regimuri: aș include regimurile antebelice ale regentului maghiar Miklós Horthy și al omului de stat polonez Jozef Pilsudsky, sau cel al președintelui Argentinian Juan Domingo Peron în era postbelică. În prezent, în afara președintelui rus Vladimir Putin, liderii Bielorusiei și ai multor state Central Asiatice post-sovietice aparțin acestei submulțimi.

Consider că sub Viktor Orbán, Ungaria a migrat din submulțimea democrațiilor în submulțimea autocrațiilor. Nu mă refer la viitor, la pericolul ca țara să devină o autocrație. Mișcarea a avut deja loc: schimbarea s-a produs.

A-l considera pe Orbán un dictator ar însemna să interpretăm greșit prezenta situație din Ungaria. Ungaria are astăzi un sistem politic pluri-partid, partidele din opoziție funcționează în mod legal, ziarele care se opun guvernului pot fi publicate. Oponenții politici nu sunt încarcerați în masă; nici nu sunt eliminați. Știm prea bine cum arată o dictatură reală; am trăit-o, iar ceea ce trăim acum nu este același lucru. Cu toate acestea, a considera că Orbán este conducătorul unei democrații, că deși încalcă regulile unei democrații din când în când, în final se comportă ca un democrat, ar fi o interpretare greșită. Nici nu doresc să ridic întrebarea dacă

Orbán, în adâncul sufletului său, este un democrat adevărat sau nu. Aceasta poate reprezenta o întrebare importantă pentru viitorul său biograf, dar este irelevantă pentru analiza noastră. Trebuie să investigăm ceea ce deja s-a întâmplat, iar ceea ce a avut loc este suficient pentru a ne pronunța că Ungaria aparține acum vastei submulțimi de țări autocratice care nu sunt „nici democrații, nici dictaturi”.

Ar fi o greșeală să considerăm că Orbán îl imită pe Putin. Toate autocrațiile sunt construite pe baza unor tradiții istorice diferite; ele au apărut în medii domestice și internaționale diferite, iar personalitățile și aspirațiile liderilor lor diferă. Orbán nu este un imitator, este o personalitate auto-determinată. Aceasta nu afectează faptul că atât regimul Putin, cât și cel Orbán aparțin aceleiași submulțimi de autocrații.

Ungaria este prima democrație post-socialistă care s-a alăturat autocrațiilor, dar nu există garanția că va fi singura. Balanța puterii se poate înclina în alte țări în așa fel încât acestea să devină autocrații. Există politicieni străini care îl consideră pe Orbán un model de urmat; există un real pericol că această contaminare, ce conduce la pierderea democrației și a statului de drept, se va răspândi. ■ (va urma)

²This is the Romanian translation of the English text of the prepublication working paper “Hungary’s U-turn”. The final English text will appear in the American quarterly *Journal of Democracy*.

Traducere din limba engleză de Mihaela-Nicoleta Stoianovici.

³Noile proiecte spectaculoase inaugurate prin ceremonii fastuoase de către liderii politici sunt finanțate în cea mai mare parte prin fonduri ale Uniunii Europene sau sunt înființate de companii multinaționale.

⁴Circa jumătate din locuri sunt împărțite între partide în relație directă cu proporția voturilor. Cealaltă jumătate se alocă în fiecare circumscricție electorală pe baza principiului „câștigătorul ia totul” [...], bine-cunoscut în sistemul britanic. Acesta asigură un număr însemnat de locuri pentru un partid care are chiar și un avantaj relativ minor în fața rivalilor în mai multe circumscricții.

⁵Comparați aceste valori cu cele înregistrate în Germania în 2013. CDU/CSU a obținut 29,7% din voturi (41,5% din cei cu drept de vot s-au prezentat la urne). Rezultatele sunt doar ușor mai scăzute comparativ cu cele ale Fidesz. Proporția reală din voturi este reprezentată de proporțiile parlamentare în Bundestag. Astfel, Merkel nu a obținut o majoritate, iar o coaliție cu Social-Democrații guvernează Germania.

⁶În dezbaterile legate de Ungaria, referindu-ne cu precădere la surse internaționale, diversi termeni au fost utilizați, precum „democrație controlată” („managed democracy”), „democrație subordonată unui conducător suprem” („Führer-democracy”) sau „autocrație electorală” („elected despotism”).

János Kornai este membru al Academiei Maghiare de Științe, profesor emerit al Universității Corvinus din Budapesta.